

**Інтеграція
мовленнєвої та природничо-дослідницької
діяльності як чинник пізнавального розвитку
дошкільників**

Дитина від народження прагне пізнати все, що її оточує. Жага нових вражень, допитливість, постійне бажання спостерігати та експериментувати, самостійно досліджувати навколишній світ традиційно вважаються найважливішими рисами дитини дошкільного віку. Дослідницька, пошукова активність створює умови для саморозвитку дитини.

Сьогодні ми зорієнтовані на дитину, її потреби, інтереси, можливості. І щоб ліпше реалізувати освітній зміст Базового компонента дошкільної освіти, **необхідно навчити дитину:**

- не просто дивитись, а бачити;
- не просто слухати, а чути;
- не просто доторкатись, а досліджувати.

Дошкільний вік є сензитивним періодом для мовленнєвого й пізнавального розвитку дітей. Проте, проведення навчальних односпрямованих занять з різних освітніх ліній формує в дітей переважно фрагментарні уявлення про навколишній світ. Саме тому виникає необхідність інтеграції знань, об'єднання понять за тематичним принципом. Інтеграція **забезпечує комплексне розглядання проблеми** та одночасну реалізацію завдань щодо формування компетентності дитини у всіх сферах життєдіяльності. Бажання виховати розумну, творчу, всебічно розвинену особистість спонукає до поглибленої роботи над питанням: «Інтеграція мовленнєвої та природничо-дослідницької діяльності як чинник пізнавального розвитку дошкільників».

Реалізацію процесу інтеграції здійснюємо у **двох взаємопов'язаних напрямках:**

- актуалізація комунікативно-мовленнєвої діяльності на заняттях із природничо-дослідницької діяльності;
- включення завдань на виконання різних дослідницьких операцій у процес мовленнєвого розвитку.

Принципи організації життєдіяльності дітей

- індивідуальний ПІДХІД І домінування особистого досвіду пізнання над навчанням «позитивно-стимулювальна психологічна атмосфера й пізнавальна мотивація» орієнтація на виявлення дітьми особистісних сенсів у пізнанні
- педагогіка співпраці

Концептуальні засади життєдіяльності групи

Розробляючи систему освітньої діяльності, ми взяли за основу концептуальні засади життєдіяльності групи «Дитина у надійних руках», запропоновані Наталею Гавриш:

- із перших днів перебування дітей у групі намагаємося максимально врахувати, зберегти й розвинути особистісну своєрідність кожного;
- будуємо освітній процес так, щоб діти мали змогу самостійно «відкривати істину», різнобічно взаємодіючи з навколишнім світом;
- кожен день «пишемо від руки, наживо», забарвлюючи позитивними емоціями, що стимулюють пізнавальну активність, підживлюють пізнавальну мотивацію;
- навчаємо дітей набувати все більшої самостійності в пізнанні навколишнього світу, м'яко ведучи їх «за руку» від простого до складного;
- повсякчас стимулюємо взаємодію дітей, бажання діяти разом, допомагати одне одному.

Реалізація задекларованих у концепції принципів дає можливість створити в групі оптимальні умови для природного й гармонійного розвитку кожного вихованця, формування в дітей цілісної картини світу та ціннісного ставлення до довкілля.

Завдання пошуково-дослідницької діяльності

Плануючи роботу з пошуково-дослідницької діяльності, необхідно окреслили для себе коло завдань:

- поглиблювати й розширювати уявлення дітей про навколишній світ, забезпечити оволодіння певними прийомами його дослідження;
- стимулювати експериментування, прояв фантазії;
- розвивати самостійність та ініціативу, прагнення до дослідницької діяльності;
- формувати усвідомлення поетапності пошукового процесу, розуміння значення всіх його компонентів (гіпотеза, збір інформації, дослід, висновок);
- активізувати знання у процесі дослідницької та трудової діяльності;
- навчати дітей формулювати судження, робити висновки;
- формувати вміння здійснювати елементарну прогностичну оцінку майбутніх результатів своїх дій;
- розвивати й удосконалювати навички дослідницької діяльності;
- розвивати емоційно-чуттєву сферу та пізнавальні здібності дітей;
- виховувати любов і дбайливе ставлення до природи.

Із цією метою використовуємо **різні види діяльності та форми роботи**: гру, працю, спостереження, експериментування, авторську казку природничого характеру як основні методи навчання дошкільників. За таких умов діти не перевантажуються, вільно та без обмежень радіють пізнанню навколишнього світу.

Особливості методики дослідження

Наступну можна використати методику Олександра Савенкова, доктора педагогічних і психологічних наук, професора кафедри психології розвитку Московського педагогічного університету. Розроблена ним методика **«Пробудження дослідника в дитині»** втілює нові підходи до дослідницької діяльності дошкільників.

Щоб ознайомити дітей з методикою досліджень, необхідно провести кілька **тренувальних занять**, під час яких діти засвоїли технологію пошуково-дослідницької діяльності. Для цього розробити необхідно навчальні картки із символічними зображеннями методів дослідження (*мал.1*), а також картки із символічним зображенням тем майбутніх досліджень (*мал.2*).

На першому тренувальному занятті для ознайомлення дітей з «технікою» самостійного дослідження обираємо кілька дослідників, розмістили перед ними виготовлені картки з позначенням «тем» та «методів дослідження», а інші діти розташувалися навколо і допомагали дослідникам. Насамперед дослідники **обрали тему** дослідження. При цьому важливо було, щоб вона зацікавила всіх дітей. Не менш важливо, щоб для її дослідження можна було використати якнайбільше методів дослідження. Тож до вибору теми на допомогу дослідникам ми залучаємо всіх дітей, а щоб полегшити завдання, запропонували картинки з можливими темами. Після обрання теми (наприклад тема «Вода») пояснили дослідникам, що про обраний об'єкт необхідно зібрати якнайбільше інформації та по завершенні дослідження підготувати невеличку доповідь.

На наступному етапі дослідники **склали план дій**, використовуючи як візуальну опору картки із зображенням методів дослідження. На практиці пересвідчилися, що діти пропонували всі методи, крім «подумати самостійно». Саме на цю закономірність звертав увагу автор методики — Олександр Савенков. Тож підвели дітей до думки, що *спочатку слід подумати самостійно*, а далі **прийняли всі пропозиції дітей**:

- запитати у дорослого;
- пошукати у книжках;
- подивитися по телевізору;
- пошукати в інтернеті;
- поспостерігати;
- провести дослід/експеримент.

Третім етапом у пошуково-дослідницькій діяльності є **збирання матеріалу** з використанням всіх запропонованих методів дослідження. Тож, використовуючи картки з методами дослідження, з'ясуємо разом з дослідниками всю доступну дітям інформацію про воду. Звісно, діти не можуть усе запам'ятати, то пропонуємо зробити записи у вигляді простих малюнків, знаків, символів, піктограм. Такий спосіб відображення власних

вражень є свідченням того, що дитина усвідомила певний факт чи закономірність. Здатність вигадувати символи чи знаки свідчить про рівень розвитку асоціативного мислення та творчих здібностей дітей і одночасно є важливим засобом розвитку цих якостей.

Наступним етапом **узагальнення здобутої інформації**. Дослідники розкладають всі малюнки й піктограми перед собою, розглядають їх і повинні сказати, що нового дізналися.

Для дітей це досить складне завдання. Проте воно, як жодне інше, сприяє розвитку мислення і мовлення дітей. Під час перших спроб вихователь допомагає дітям: розкладали піктограми й малюнки за ступенем важливості здобутої інформації. Може трапитися, так що діти не можуть «розшифрувати» малюнок, бо вже забули, що він означав. У такому разі ми його відкладаємо і працюємо з наступними.

Дуже важливо було навчити дітей доповідати про проведену роботу. Візуальною опорою для такої доповіді стають виготовлені дітьми малюнки, схеми, піктограми.

Після проведення кількох таких тренувальних занять більшість дітей засвоюють запропонований алгоритм пошукової діяльності і вже здатні самостійно проводити дослідження з опорою на картки «методів дослідження». Надалі менш активні діти, працюють в парах.

Організація дослідницької діяльності в парах, трійках, а надалі і в невеликих підгрупах є дуже корисним засобом, що стимулює креативний і психосоціальний розвиток дітей. Адже маленькі дослідники вчаться домовлятися про спільні дії, зважати на думку іншого, засвоюють мовленнєві штампи звертань, пропозицій, суджень, формулювань висновків і доказів.

Будь-який предмет чи явище можуть викликати у дітей інтерес і бажання його дослідити, віднайти причинно-наслідкові зв'язки, його значимість та користь. На прикладі води, зокрема її кругообігу в природі, діти засвоїли схему проведення пошукових дій. Вода має стільки таємниць, що її можна досліджувати дуже довго. Чотири рядки невеличкої загадки чи зміст казки

можуть стати джерелом численних варіантів тем для бесід з дітьми про воду та її властивості, для спільних роздумів і цікавих дитячих міркувань, що **породжують запитання на кшталт:**

- Чому вода є найслабшою і водночас найсильнішою речовиною на землі?
- Чому сніжинки завжди бувають лише шестикутними?
- Чому після дощу легко дихати ?

Методи і прийоми пошуково-дослідницької діяльності

Ключовими в системі пізнавальної роботи є **практичні методи** (досліди, експериментування, праця). Навколо них вибудовуються **ігрові** (дидактичні та сюжетні ігри), **наочні** (розглядання картин, ілюстрацій, переглядання слайдів чи фотографій з використанням мультимедійних засобів) та **словесні** (пояснення, бесіда, авторські казки природознавчого характеру).

Організуюючи пошуково-дослідницьку діяльність, застосовуємо різні **прийоми:**

- обстеження;
- практичні дії з предметами;
- запитання пошукового характеру;
- розповіді вихователя і дітей;
- пояснення і показ;
- художнє слово;
- розглядання ілюстративного матеріалу;
- замальовування спостережуваних явищ і об'єктів.

Така різнобічна діяльність не лише привчає вихованців виконувати вказівки, а й спонукає їх самостійно аналізувати явища, віднаходити причини й зв'язки, робити певні висновки

Діяльнісний підхід — основний принцип пошуково-дослідницької ДІЯЛЬНОСТІ

У пошуково-дослідницькій діяльності дошкільники розв'язують завдання здебільшого шляхом спостережень та практичних дій. Найпоказовішими із цього погляду є досліди, у яких часто результат можна побачити одразу. Такий вид діяльності найбільше відповідає пізнавальним потребам дітей дошкільного віку з огляду на перевагу наочно-дійового та образного мислення в цьому віці. Тож спеціально організовані заняття з дослідницької діяльності проводимо двічі на місяць для узагальнення набутого дошкільниками досвіду взаємодії з природними об'єктами.

Скажімо, таке явище, як дощ, можна відтворити за кілька хвилин. Для цього слід підігріти воду, і її частинки у вигляді пари піднімуться вгору, а зіткнувшись із прохолодною поверхнею (скажімо кришкою, якою накрита ємкість з водою) уже у вигляді крапель впадуть донизу. Але перш ніж провести дослід, слід поспостерігати за дощем, обговорити погоду яка йому передувала, запропонувати дітям подумати і висунути гіпотези щодо того, що таке дощ і як виникає це природне явище.

Для ефективності експериментування ми створили належні матеріальні умови. У куточку природи обладнали **дослідницьку лабораторію**, снастивши її необхідними матеріалами, речовинами та обладнанням. Зокрема, тут представлено:

- природні та рукотворні матеріали — камінці, скло, пір'я, пісок, тканина, папір тощо;
- приладдя для дослідів — колба, штатив, пробірка, лупа, мікроскоп;
- технологічні картки дослідів.

Правила супроводу дитячого дослідження:

озавжди підходьте до проведення взаємодії з дітьми творчо є навчайте дітей діяти самостійно, незалежно, уникайте прямих інструкцій

оне стримуйте ініціативу дітей не робіть за них те, що вони можуть навчитися робити самостійно не поспішайте з винесенням оцінних суджень

- допомагайте дітям вчитися керувати процесом засвоєння знань
- відстежувати зв'язки між різними предметами, подіями та явищами
- формувати навички самостійного розв'язання проблем дослідження
- аналізувати, синтезувати і класифікувати інформацію

Співпраця з батьками

Організація та проведення дослідницької діяльності з дітьми потребує багато уваги дорослих, особливого обладнання та різноманітних матеріалів. З огляду на це дуже важливо залучати батьків до тісної співпраці. Після проведення низки відкритих заходів та майстер-класів щодо методики проведення дослідів з дітьми батьки зацікавилися цією роботою.

Наш досвід роботи з інтеграції мовленнєвої та природничо-дослідницької діяльності старших дошкільників засвідчив, що:

- у дітей поступово формується стійкий інтерес до експериментування та висока пізнавальна активність;
- збагачується чуттєвий досвід, розвивається креативне мислення; діти набувають уміння самостійно знаходити альтернативні шляхи пошуку інформації та визначення властивостей матеріалів;
- розширюються їхні знання про взаємозалежність явищ живої та неживої природи;
- створюються умови для самостійного застосування набутих знань у комунікативних ситуаціях природознавчого змісту;
- розвиваються пізнавальні процеси — пам'ять, мислення, уява, увага.

Без сумніву, набуті дітьми вміння досліджувати об'єкти і явища природи стануть їм у пригоді в шкільному навчанні. Адже пошуково-дослідницька діяльність — це найефективніший спосіб самостійного набуття знань.